Makale Türü: Araştırma
Makale Geliş Tarihi: 23.08.2024
Makale Kabul Tarihi: 09.11.2024

YILMAZ, Hüseyin. (2024) "Cinsiyet Tartışmaları Bağlamında Gelenek ve Anlam Erozyonu". *Tezkire Dergisi*. Yıl: 33 Sayı: 90. (97-118)

Cinsiyet Tartışmaları Bağlamında Gelenek ve Anlam Erozyonu

Hüseyin YILMAZ*

Özet

Günümüzde cinsiyet tartışmaları genel olarak gelenek eleştirisi paralelinde yürütülmektedir. Modernleşme ve sekülerleşmeyle birlikte geleneklerin zayıflaması cinsiyete yaklaşımda yeni arayışlara kapı aralamıştır. Bu çerçevede, toplumsal normların, değerlerin, anlamların veya sembollerin zamanla kaybolması, zayıflaması veya belirsizleşmesi süreciyle birlikte anlam erozyonu yaşanması kaçınılmaz olmaktadır. Bu erozyon, toplumsal yapıları, kimlikleri, değerleri ve normları dönüştüren, giderek daha belirsiz ve geçici hale gelmesini ifade eden bir süreçtir. Geleneklerin metafizik özünün yaşayan bir hakikat olarak devreye girmediği bir sürecin yaşanması bu erozyonun kalıcı olması anlamına gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cinsiyet, Gelenek, Anlam Erozyonu, Metafizik Gelenek

Abstract

Today, gender debates are generally carried out in parallel with the criticism of tradition. The weakening of traditions with modernization and secularization has opened the door to new searches in approaching gender. In this framework, the erosion of meaning is inevitable as social norms, values, meanings or symbols are lost, weakened or obscured over time. This erosion is a process that transforms social structures, identities, values and norms, making them increasingly uncertain and transient. Experiencing a process in which the metaphysical essence of traditions does not come into play as a living truth means that this erosion is permanent.

Keywords: Gender, Tradition, Erosion of Meaning, Metaphysical Tradition

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, huseyin.yilmaz@selcuk.edu.tr, ORCID: ORCID:0000-0002-8486-1005

Giriş

Cinsiyet tartışmaları, günümüzde daha çok kadın merkezli olarak yürütülmektedir. Doğal olarak erkekler de her ne kadar biraz olumsuz bir tonda da olsa bu tartışmaların aktörü olarak yerini almaktadırlar. Bu tartışmalarda, her iki kesimin kimliklerini ve toplumsal rollerini tanımlayan geleneksel kavramlar sorgulanırken, bunun sonucu olarak köklü değişimlere yol açacak toplumsal hareketlilikler ortaya çıkmaktadır.

Öte yandan cinsiyet tartışmaları, bireylerin kimliklerini ve toplumsal rollerini tanımlayan geleneksel kavramları sorgularken, toplumda köklü normların ve anlamların erozyonuna yol açması, farklı bir süreci işaret etmektedir. Bu süreç, toplumsal cinsiyetin tarihsel olarak katı ve belirli sınırlar içinde tanımlanmış rollerden, daha akışkan ve esnek bir kimlik anlayışına evrilmesini de beraberinde getirmektedir. Buna mukabil geleneksel toplumlarda, erkek ve kadın rollerinin çok belirgin sınırlarla çizildiği ve bu rollerin doğrudan bireylerin kimliklerini şekillendirdiği bir yapının varlığı genel bir kabul olarak dillendirilmektedir.

Bilindiği gibi modern cinsiyet tartışmaları ve cinsiyet eşitliğine dayalı toplumsal hareketler bu geleneksel normları sorgulamaya başlamıştır. Bu sorgulamaların genel eğilimi cinsiyetin, biyolojik bir gerçeklikten öte, toplumsal olarak inşa edilmiş bir kimlik meselesi olduğu görüşüne dayalı olduğuna yöneliktir. Böylece bu durum bireylerin erkek ve kadın rollerinin flulaşmasına, cinsiyetin biyolojik özelliklerden çok, toplumsal inşalarla belirlenen bir alan olarak değerlendirilmesine yönelik yaklaşımların ağırlık kazanmasına yol açmıştır. Doğal olarak bütün bu süreçlerin yaşanmasında ideolojik bazı yaklaşımların yanı sıra kadın hareketlerinin etkisini de göz ardı etmemek gerekmektedir.

Bizim bu çalışmada sonuç olarak üzerinde yoğunlaşacağımız temel konu anlam erozyonunun ortaya çıkardığı yeni anlayışlar ve sorunlar olacaktır. Bu çerçevede anlam erozyonunu, insanların cinsiyet rollerine dair eski anlamları kaybetmesine bağlı olarak geleneksel toplumsal yapıların ve normların sorgulanması, anlamlarının giderek kaybolması süreci olarak anlamak gerekmektedir.

Temel Kavramlar ve Tanımlar

Cinsiyet, biyolojik bir kavramdır ve bireylerin genetik yapıları ve fiziksel özelliklerine bağlı olarak tanımlanır. Erkek ve kadın cinsiyetleri, bu biyolojik farklılıklar, toplumsal cinsiyet rollerini ve kimliklerini şekillendirmede belirleyici bir etken olarak kabul edilegelmiştir. Ancak günümüzde, cinsiyetin sadece biyolojik bir boyuta bağlı olarak tanımlanması giderek sorgulanmaktadır. Esasen geleneksel toplumlarda da cinsiyet rolleri biyolojik farklılıkları temel almakla birlikte toplumsal düzeyde birçok değerle yoğrulmuş rollerle zenginleştirilmiştir.

Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetin ötesinde, toplumsal, kültürel ve psikolojik bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet, bireylerin toplumda kadın ve erkek olarak kabul edilen rollerine dair sosyal inşaları ifade eder. Toplumlar, tarihsel süreçlerde belirli roller, davranışlar ve sorumluluklar biçiminde erkeklik ve kadınlık anlayışlarını oluşturmuşlardır. Bu roller, genellikle erkeklere ve kadınlara atfedilen özellikler, beklentiler ve davranış biçimleri üzerinden şekillenir. Toplumsal cinsiyet, bir kimlik meselesidir ve biyolojik temele dayalı olmakla birlikte, toplumsal kabul ve sosyalizasyon süreçlerine bağlı olarak değişime açık bir özellik de arzedebilir.

Gelenek, sosyolojik olarak bir toplumda uzun süre boyunca devam eden, kuşaktan kuşağa aktarılan değerler, normlar, inançlar ve davranış biçimlerinin toplamıdır. Gelenek, gücünü, milletlerin çağların birikiminden ve sermayesinden yararlanmak için bu tecrübenin bir meyvesi olarak kabul edilmesinden almaktadır[1]. Bu sosyolojik tanım günümüze intikal etmiş geleneksel yapıları anlatmak açısından uygun olmakla birlikte Gelenekselci Ekolün dini değerleri ya da kendi tanımlamalarına bağlı olarak metafiziği merkeze alan tanımlarına da burada değinmek yararlı olacaktır. Bu çerçevede ekole göre "Gelenek, Mutlak olandan vahiy veya ilham yoluyla aktarılan kutsal sözleri ifade ettiği gibi bunların uygulanmasıyla insanlar arsında ortaya çıkan çeşitli davranış kalıpları, kurumlar, sanat eserleri şeklinde kurumsallaşmış yapıları ve bunların gerek manevi ve gerekse maddi yollarla aktarımın da ifade etmektedir"[2]. Esasen bu tanıma dayalı olarak konuya yaklaşmak hedeflendiği için bu tanımın çerçevesini devam eden akışta

[1] Edmund Burke, "Gelenekselcilik", Der. Jhon Kekes, Çev. Bilal Canatan, *Muhafazakâr Düşünce*, Yıl: 1, Sayı: 3, Ankara 2005, s. 12.
[2] Hüseyin Yılmaz, *Ezelî Hikmet ve Dinler Dinler Tarihinde Tradisyonel Perspektif*, İnsan Yay., 2.b, İstanbul 2018,33-34.

hatırda tutmak gerekecektir. Her iki yaklaşım açsından da gelenek, bireylerin toplumsal düzen içinde hangi davranışlarının kabul edilebilir olduğunu ve hangi normların geçerli olduğunu belirler. Konumuz bağlamında geleneksel normların, toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirdiği, yani bir toplumda kadının ve erkeğin ne şekilde davranması gerektiğine dair kurallar oluşturduğu kabul edilmektedir. Toplumsal cinsiyetin geleneksel normlarla şekillendiği toplumlarda da bireylerin bu normlara gönüllü olarak uyduğu görülmektedir. Ancak günümüz toplumlarında özellikle modernleşme düzeyine bağlı olarak bu değerlerin etkinliğinin sorgulandığına dikkat çekmemiz gerekmektedir.

Anlam erozyonu, toplumsal normların ve değerlerin zamanla kaybolması veya belirsizleşmesi sürecini ifade eder. Geleneksel toplumsal yapıların ve normların sorgulanması, eski anlamların kaybolmasına neden olmaktadır. Bu süreç, toplumsal cinsiyet normlarının değişmesi ve bireylerin kimliklerini daha esnek bir biçimde inşa etmeleriyle ilişkilidir. Cinsiyetin geleneksel tanımlarının zayıflaması, toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden şekillenmesi, toplumda belirli bir anlam kaybına yol açabilmektedir. Bu kayıp hem bireylerin kimliklerini tanımlama biçimlerini hem de toplumsal düzenin temellerini etkilemektedir.

Modern dönemde cinsiyet biyolojik bir kavram iken, toplumsal cinsiyet toplum tarafından belirlenen ve kültürel olarak inşa edilen bir kimlik olarak tanımlanmaktadır. Biyolojik cinsiyet, toplumsal cinsiyetin biçimlendirilmesinde etkili olabilir, ancak toplumsal cinsiyetin anlamı, biyolojik özelliklerin ötesinde, toplumsal kabul ve normlarla şekillenir. Toplumsal cinsiyet, bireylerin biyolojik cinsiyetlerine bakmaksızın kimliklerini oluşturabilecekleri bir alan olarak kabul edilmektedir. Bu alan, kadınlık erkeklik tanımları ve bunlara ilişkin özellikler, imajlar, kalıp yargılar, cinsiyet rol ve statüleri, davranış kalıpları, cinsiyete dayalı işbölümü, cinsiyet kimlikleri ve bunların oluşum süreçleriyle birlikte aynı zamanda farklılaşma eğilimlerini gösteren kapsamlı bir değerler dünyasına atıf yapmaktadır[3].

Gelenek, toplumsal cinsiyetin oluşumunda önemli bir rol oynar. Zira bütün toplumlar, geleneksel olarak kadınlar ve erkekler için belirli roller ve sorumluluklar yüklemişlerdir. Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri, kadının ev içindeki bakım ve annelik rollerini, erkeğin ise

[3] Celaleddin Çelik; İlkay Şahin, "Kadın Dindarlığı: Bir Paradoksun Söyledikleri", *Toplum Bilimleri*, Sayı: 1-3, 2006-2009, s. 146.

evin dışındaki çalışmak ve liderlik rolünü üstlenmesini sağlayacak bir çerçeve çizmiştir. Bu geleneksel normlar, toplumsal cinsiyetin toplumda nasıl şekillendiğini ve bireylerin bu rollerle nasıl sosyalize olduklarını belirlemiştir.

Modern yaklaşımlara bağlı olarak toplumsal cinsiyetin geleneksel rollerinin sorgulanması ve bireylerin kimliklerinin daha esnek bir şekilde inşa edilmesi, anlam erozyonuna yol açmaktadır. Biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki geleneksel ilişki, daha geniş ve çeşitlenmiş kimlik tanımlarıyla yer değiştirmektedir. Bu değişim, toplumsal cinsiyetin anlamının kaybolmasına veya bulanıklaşmasına neden olabilmektedir. Bu süreç, geleneksel normların erozyonuna yol açarken, aynı zamanda daha farklı ve bireysel kimliklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durumda geleneksel toplumlar, belirli bir cinsiyet rolü anlayışını sürdürmeye çalışırken, günümüzde bu rollerin değişikliğe uğraması, evrilmesi, geleneksel anlamlarının kaybolmasına neden olmaktadır.

Toplumsal cinsiyet tartışmaları, geleneksel anlamları dönüştürme ve anlam erozyonuna yol açma açısından toplumsal değişim sürecinin hızlanmasına kapı aralamıştır. Geleneksel toplumlarda, cinsiyet rolleri katı bir şekilde belirlenmiş ve toplumsal normlarla güçlü bir şekilde pekiştirilmiştir. Ancak modern toplumsal cinsiyet anlayışlarının yükselmesi, geleneksel cinsiyet normlarının sorgulanmasına, yeniden şekillendirilmesine ve bu süreçte eski anlamların erozyona uğramasına neden olmuştur. Bu dönüşümün nasıl gerçekleştiğini ve anlam erozyonuna nasıl yol açtığını daha ayrıntılı olarak inceleyelim. Geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışı, biyolojik cinsiyetin belirlediği rolleri ve bireylerin toplumsal yaşamda bu rolleri yerine getirmelerini bekler. Kadın ve erkek arasındaki ayrım, yalnızca biyolojik farklılıklar üzerinden değil, aynı zamanda toplumsal kabul ve normlarla belirlenir. Örneğin, kadınlar genellikle ev içindeki bakım, annelik ve duygusal sorumluluklarla ilişkilendirilirken; erkekler, güç, liderlik, çalışma ve ekonomik sorumluluklarla tanımlanır.

Geleneksel toplumlarda, toplumsal cinsiyetin belirgin normları, sosyal düzenin temel taşlarıydı. Kadın ve erkek rollerinin net bir şekilde tanımlanması, toplumsal yapıyı pekiştiriyordu. Ancak, modernleşme ve sekülerleşmeyle birlikte bu normların sorgulanması, sosyal yapıyı yeniden şekillendirerek hem bireylerin hem de toplumun top-

lumsal cinsiyetle ilgili anlayışlarının dönüşmesine neden olmaktadır. Bu dönüşüm, geleneksel toplumsal cinsiyet normlarının taşıdığı anlamların erozyonuna yol açarken, bireyleri artık bu normlara uyma zorunluluğu hissetmediği ve karmaşık toplumsal cinsiyet ilişkilerinin ortaya çıkmasına kapı aralayan bir aşamaya taşımaktadır.

Geleneksel Normların Toplumdaki İşlevi: Kimlik, Aidiyet ve Toplumsal Düzen Kurma

Geleneksel normlar, bir toplumun tarihsel, kültürel ve dini temellerine dayalı olarak şekillenen, bireylerin davranışlarını düzenleyen ve toplumda uyumlu bir yaşam sürdürebilmeleri için kabul edilen kurallar ve değerlerdir. Bu normlar, toplumsal yapıyı oluşturan bireylerin bir arada yaşamasını sağlayan temel taşlar arasında yer alır. Toplumda geleneksel normlar, kimlik inşası, aidiyet duygusunun pekişmesi ve toplumsal düzenin korunması açısından kritik bir rol oynar.

Geleneksel normlar, bireylerin kimliklerini inşa etmelerinde temel bir araç işlevi görür. Bireyler, toplum içinde kendi rollerini, davranış biçimlerini ve kimliklerini bu normlar üzerinden öğrenirler. Geleneksel normlar, cinsiyet, aile, iş gücü, din, milliyet gibi kategorilerde bireylere belirli kimlikler atfeder ve onların bu kimliklerle toplumsal sistemin bir parçası olmalarını sağlarlar. Kimlik, bu normların sağladığı bir anlam çerçevesi içinde şekillenir ve bireyler, bu çerçeveye uyarak kendilerini toplum içinde tanımlarlar.

Aidiyet duygusu, bireylerin bir topluma, gruba veya kültüre bağlılık hissetmeleridir. Geleneksel normlar, bu aidiyet duygusunun oluşturulmasında ve güçlendirilmesinde önemli bir işlev görür. Toplumda geçerli olan normlar, bireylerin kendi kimliklerini ve toplumla olan ilişkilerini belirlerken, aynı zamanda toplumsal gruplara aidiyet duygusunu da pekiştirir. Aidiyet duygusu, bireylerin toplumda kabul görmelerini ve toplumla bağlarını güçlendirmelerini sağlar. Geleneksel normlar, bireyleri sadece kendi çekirdek aileleriyle değil, aynı zamanda geniş aile yapılarıyla da ilişkilendirir. Akrabalık bağları, kültürel normlara ve toplumsal ritüellere dayanarak daha güçlü hale gelir, bu da aidiyet duygusunu pekiştirir.

Toplumsal yapıyı şekillendiren gelenek, sadece geçmişten günümüze aktarılan bir miras olmanın ötesinde, bireylerin günlük yaşamlarını düzenleyen ve toplumun işleyişini sürdüren önemli bir işlevsel

rol oynamaktadır. Gelenekler, toplumun kültürel kimliğini korumasına yardımcı olurken, aynı zamanda toplumsal dayanışma, düzen ve istikrarı sağlar. Bu ortak değerler, toplumu bir arada tutan, bireylerin farklılıklarını birleştiren bir bağ oluşturur. Ailedeki roller, dinî ritüeller, kutlamalar gibi geleneksel uygulamalar, bireylerin birbirine bağlı hissetmelerini ve toplumsal dayanışmayı güçlendirir. Ailedeki sorumluluklar, cinsiyet rolleri ve sosyal ilişkiler, geleneksel kurallara dayalıdır. Nitekim son yıllarda cinsiyet tartışmalarının aileye yönelik tehdit olarak algılandığı ve siyasal alanda dünya genelinde sağ söylemlerin güçlenmesinde etkili olduğu görülmektedir[4].

Ancak toplumların karşılaştığı yeni koşullar ve problemler, geleneklerin yeniden şekillenmesini, sadece eskiye dayalı bir bağlılık değil, aynı zamanda modern dünyanın gereksinimlerine göre evrilen dinamik bir süreç olarak varlığını sürdürebilmelerini sağlayabilir. Geleneksel uygulamalar bazen yeniden yorumlanabilir veya daha çağdaş hale getirilebilir. Toplumlar, yeniliklere ve değişimlere direnç gösterebilirken, gelenekler bazen bu yeniliklerle uyum içinde yeni biçimler alabilir. Özellikle geleneksel değerlerle modern yaşam arasında denge kurmaya çalışan toplumlarda, gelenekler ile modernite arasındaki ilişki önemli bir adaptasyon süreci yaratabilmektedir. Ancak bu sürecin geleneksel normların metafizik özünü bozacak bir seyir izlemesi bu normların ve bütünüyle geleneğin ortadan kalkmasına ya da sadece şeklen ayakta kalmasına izin verecek bir düzeye ulaşabilir. Modernliğin gelenekleri buharlaştırma gücü birçok toplumda işlerlik kazanarak bu etkiyi bizlere göstermiştir.

Geleneksel Değerlerin, Modernizasyon ve Bireyselleşme Süreçlerinde Anlam Kaybına Uğraması

Geleneksel değerler, bir toplumun kültürünün ve sosyal yapısının temelini oluşturan inançlar, normlar, alışkanlıklar ve davranış biçimleridir. Bu değerler genellikle tarihsel süreçlerde kuşaklar arası aktarım yoluyla korunur ve toplumun düzenini, bireylerin yaşam biçimlerini ve toplumsal ilişkilerini belirler. Ancak, modernizasyon, sekülerleşme ve bireyselleşme gibi toplumsal değişim süreçleri, geleneksel değerlerin sorgulanmasına, dönüşmesine hatta kaybolmasına yol açabilmek-

[4] Emel Çokoğullar, "Popülist İtirazlar, Cinsel Tehditler ve Aileye Dönüş Çağrıları: Toplumsal Cinsiyet Karşıtlığı", *Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı: 9, 2022, s. 88.

tedir. Bu anlam kaybı, sadece bireysel kimlikler üzerinde değil, toplumun genel yapısı ve işleyişi üzerinde de derin etkiler yaratmaktadır.

Modernizasyon, toplumların ekonomik, politik, kültürel ve sosyal yapılarındaki büyük dönüşümü ifade eder. Bu süreçte, geleneksel tarıma dayalı toplum yapılarından sanayiye dayalı ve daha küresel bir yapıya geçiş yaşanır. Teknolojik ilerlemeler, kentleşme, rasyonelleşme, eğitim düzeyinin artması gibi faktörler, geleneksel normların sorgulanmasına ve bunların anlam kaybına uğramasına neden olmuştur. Geleneksel değerler, genellikle bir toplumun geçmişine ve kültürüne dayanırken, modern toplumlar daha rasyonel, bireyci ve değişken bir yapıya sahip olurlar.

Geleneksel aile yapıları, toplumun temel taşı olarak kabul edilirken, modernleşme süreciyle birlikte aile tanımları daha esnek hale gelmiştir. Artık tek tip aile yapılarının (örneğin, anneden, babadan ve çocuklardan oluşan çekirdek aile) dışında, tek ebeveynli aileler, evlilik dışı birliktelikler ve farklı cinsel yönelimlere sahip bireylerin oluşturduğu aile yapıları kabul edilmeye başlanmıştır. Bu da geleneksel aile değerlerinin erozyona uğramasına yol açmıştır.

Bireyselleşme, toplumun bireyci bir yapıya dönüşmesini ve bireylerin kendi tercihleri ve kimlikleri doğrultusunda yaşamlarını şekillendirmelerini ifade eder. Bu süreçte bireyler, geleneksel toplumsal normlardan daha az etkilenir ve kendi öznel seçimlerine dayalı kararlar alır. Bireyselleşme, bireylerin toplumsal cinsiyet rolleri, aile yapıları ve sosyal ilişkiler gibi geleneksel kavramları sorgulamalarına yol açmaktadır. Geleneksel değerler ve normlar, bireysel seçimlerin önünde bir engel olarak algılanırken bu seçimlerin medyanın ve modanın bu denli etkili olduğu bir dünyada nasıl işlerlik kazandığı bir hayli düşündürücü bir konudur. Geleneksel toplumlarda evlilik, normatif bir yaşam yolu olarak görülürken, bireyselleşme süreciyle birlikte evlilik dışı ilişkiler, boşanma ve cinsellik konularında artık hiçbir kuralın işlemediği bir yönelim söz konusudur. Dolayısıyla geleneksel normlar ve adetler bir hayli esnetilmiş ve bazen de tamamen görmezden gelinmiştir. Bu durum, bireylerin kişisel tercihlerine göre şekillenen yaşam tarzlarının ne kadar kendi tercihleri olduğunu düşündürürken, geleneksel evlilik değerlerinin tamamen erozyonuna uğradığı bir vasata bizi getirmiş bulunmaktadır. Modernleşmeyle birlikte özellikle batılı toplumlarla birlikte bütün dünyada dini değerler ve gelenekler, daha seküler bir

toplumsal yapı içinde zayıflamıştır. Din, giderek bireylerin hayatını biçimlendiren ana etmenlerden biri olmaktan çıkmış ve yerini daha bireysel, seküler değerler almıştır. Bu da toplumsal kimliklerin ve kültürel bağların çözülmesine neden olmuştur. Esasen bu değerlerdeki muazzam değişimin Durkheim tarafından çok önceden dramatik bir şekilde ifade edildiğini de görüyoruz: "Toplumlarımızın yapısında ve çok kısa süre içinde, derin değişiklikler ortaya çıkmıştır; tarihte başka örneği görülmedik bir hız ve ölçüde, parçacıl türü aşmışlardır. Böylece bu toplum türünü karşılayan ahlak gerilemiş, ama onun vicdanlarımızda boş bıraktığı alanı dolduracak ahlak gereken hızla gelişmemiştir. İnancımız sarsıldı; gelenek egemenliğini yitirdi; bireysel yargı toplumsal yargılamanın etkisinden sıyrıldı. Ama öte yandan bu büyük kargaşa sırasında birbirinden kopan işlevler, birbirlerine uyarlanacak zamanı bulamadılar; birdenbire ortaya çıkan yeni yaşam tam olarak ve özellikle de yüreklerimizde daha büyük şiddetle uyanan adalet gereksinimini giderecek biçimde örgütlenemedi"[5]. Ancak Durkheim bu durumdan çıkış yolu olarak geleneksel yapıya dönüşü değil de onun yerini dolduracak bir değerler sistemi olarak yeni bir ahlakın ortaya konulmasını önermektedir. Geldiğimiz noktada gelenekten ve dinden kopuk ve bütün toplumu kuşatan bir ahlakın gelenekselleşmiş bir yapı olarak ne kadar belirleyici olabildiği, üzerinde düşünmeye değer bir konudur.

Her şeyden önce dinin metafizik özünün yaşadığı durumlarda geleneksel değerlerin canlılığını ve kendini yeni durumlara uyarlama kabiliyetinin işlerliğini koruduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu metafizik öz kaybolduğunda ya da toplumsal bağlarla ilişkisi koptuğunda gelenek hem toplumda canlılığını koruyamamakta hem de yeni durumlara intibak kabiliyetini kaybetmektedir. Bu durum geleneğin zahiri norm ve kurallarının yaşaması ya da bir müddet devam ettirmesi ama asıl kendisine ruh ve anlam katan özünün ortadan kalkması anlamına gelmektedir. Normal geleneksel bir toplumda bu metafizik öz işler olduğunda geleneksel değerlere sürekli bir ruh pompalayarak onların özünün canlı olmasını ve ölmesini engellemektedir. Bu durumda geleneksel yapılar, metafizik özüyle bağlantısını kopardığında ise asli anlamlarını kaybettiğinden bazen ya da çoğu kere toplum için bir yük olarak görülmektedir[6]. Esasen meşhur ifadeyle doğa boşluk kabul et-

[5] Emile Durkheim, *Toplumsal İşbölümü*, Çev. Özer Ozankaya, Cem Yay., İstanbul 2006, s. 465.
[6] Bu bağlamda Metafizik kavramının hangi anlam çerçevesinde değerlendirildiğine yönelik olarak bkz. Hüseyin Yılmaz, *Din ve Dindarlık*, Hikmetevi Yay., İstanbul 2014, s. 53-65.

mediği için bu geleneksel değer ve normların yerini zamanın moda, baskın ya da güçlü değerleri almaktadır. Günümüz için bu modernlik ve onun ürettiği değerler olmaktadır. Tabi buna bağlı olarak postmodern durumlar ve küreselleşmenin etkisiyle birlikte yerel geleneklerin ciddi erozyona tabi olması kaçınılmaz olmuştur. Bu arada medyanın küreselleşmesinin popüler birçok akımın her tarafta dolanıma sokulmasıyla birlikte farklı kültürlerin karışmasına yol açmıştır. Bu durum geleneksel değerlerin ciddi erozyona uğramasıyla sonuçlanmaktadır. Bu konuya geleneklerin geleceği açısından tekrar değineceğiz.

Kadınlık ve Erkeklik Normlarının Geleneksel Toplum Yapısındaki Karşılıkları ve İşlevleri

Geleneksel toplumlarda kadınlık ve erkeklik normları, toplumsal yapının en temel yapı taşlarını oluşturur ve toplumun her alanında belirli rollerin ve beklentilerin oluşmasına yol açarlar. Bu normlar, bireylerin cinsiyetlerine göre belirlenen sosyal rollerini, davranış biçimlerini ve değer yargılarını şekillendirir. Kadınlık ve erkeklik, toplumların sosyal, ekonomik, kültürel ve dini yapılarına bağlı olarak farklılaşan anlamlar taşır ve bireylerin toplumda nasıl yer alacağına dair belirli kurallar koyar. Kadınlık ve erkeklik normları, geleneksel toplum yapısında birbirinden ayrılmış ve genellikle belirgin sınırlarla tanımlanmış iki ayrı cinsiyet kimliği olarak şekillenir. Bu normlar, tarihsel, kültürel ve dini değerler ile toplumsal yapının gereksinimlerine dayanarak oluşur. Toplumlar, kadın ve erkek için belirli davranış, sorumluluk ve işlevler atfeder.

Bu çerçevede kadınlık normları, geleneksel toplumlarda genellikle evdeki işler, çocuk bakımıyla bağlantılı olarak annelik, aile düzenini sağlayan duygusal ve şefkatli bir figür olarak görülmektedir. Erkekler ise aile reisi olarak aileyi geçindirme, güçlü olma ve toplumda aileyi temsil eden, toplumsal düzeni sağlayan kararları alan ve yürüten bir figür olarak öne çıkmaktadır. Kadın ve erkek rollerinin belirgin bir şekilde ayrılması, bu rollerin birbirini tamamlayıcı şekilde işlev görmesine, toplumda belirli bir düzenin ve iş bölümünün korunmasına ve sosyal düzenin sağlanmasında belirgin olarak devreye girer. Geleneksel normlar, bir toplumun değerlerini ve ahlaki anlayışlarını kuşaklar boyunca aktarmak için bir araç işlevi görür. Kadınlık ve erkeklik normları, toplumsal değerlerin nesilden nesile aktarılmasında önemli bir rol

oynar. Bu normlar, toplumun kültürel yapısını pekiştirir ve bireylerin bu değerlere uygun şekilde yetişmesini sağlar. Geleneksel toplumlarda kadınlık ve erkeklik normları, toplumsal düzenin korunmasında, kimliklerin inşasında ve toplumun istikrarının sağlanmasında kritik bir işlev görür. Ancak modernleşme ve toplumsal değişimle birlikte, bu normlar daha esnek hale gelmekte ve bireyler, geleneksel rolleri aşarak daha çok kişisel tercihlere dayalı yaşam tarzlarını benimsemektedir.

Modern Toplumsal Cinsiyet Teorilerinin, Geleneksel Kadınlık ve Erkeklik Tanımlarıyla Yarattığı Çatışma

Modern toplumsal cinsiyet teorileri, yukarıda ifade ettiğimiz geleneksel kadınlık ve erkeklik tanımlarıyla çatışarak kimlik ve cinsiyetin esnek ve bireysel olduğu fikrine dayanır. Geleneksel tanımlar çoğunlukla biyolojik cinsiyete dayalı olarak belirlenen rol dağılımlarını ve beklentileri içerirken, modern teoriler bu kategorileri sınırlayıcı ve yetersiz bulur. Bu yüzden, modern toplumsal cinsiyet teorileri bireylerin sadece biyolojik temellere göre değil, cinsiyet kimliklerini ve toplumsal rollerini kendilerinin tanımlayabileceği ve ifade edebileceği bir anlayışa dayandırmaktadır. Bu teorilerin ana teması, "toplumsal cinsiyet" (gender) ve "biyolojik cinsiyet" (sex) arasındaki ayrımda belirginleşen bir çerçeve sunmaktadır. Biyolojik cinsiyet doğumda belirlenen fizyolojik özelliklere dayanırken, toplumsal cinsiyet toplumsal ve kültürel etkenlerle şekillenen bir kimliktir. Feminist ve queer teorisyenler bu ayrımı ortaya koyarak, geleneksel kadınlık ve erkeklik kalıplarının çoğunlukla güç ilişkileri içinde kurulduğunu, dolayısıyla toplumsal olarak yeniden düşünülmesi gerektiğini öne sürerler. Judith Butler gibi düşünürler, cinsiyetin toplumsal olarak inşa edildiğini ve performatif olduğunu, yani toplumun sürekli yeniden ürettiği roller olduğunu savunurlar. Örneğin, geleneksel olarak kadınlara atfedilen "nazik" ve "ev içi işlere yönelik" rollerin, erkeklere ise "güçlü" ve "çalışma hayatında başarılı" olma beklentisinin doğrudan cinsiyet kimliklerinden değil, kültürel ve tarihsel süreçlerden kaynaklandığını iddia ederler. Buradan da modern toplumsal cinsiyet teorilerini destekleyenler, bu teorilerin bireysel özgürlüğü artırdığını, toplumsal eşitliği ve adaleti teşvik ettiğini savunurlar. Öte yandan yine bu bağlamda ortaya atılan Queer kuramı da daha da ileri bir yorumla kadınlık erkeklik rolleriyle birlikte eşcinsellik gibi ayrımların hiçbirinin doğal normal ve fıtri

olmadığını tarihsel, kültürel ve toplumsal olarak inşa edildiğini savunacak kadar uç noktalar taşımaktadırlar. Dolayısıyla cinsel kimliklerin bu normlar aracılığıyla düzenlendiği ve bunun bir kısıtlama olarak sınırlayıcı bir etki oluşturduğu ileri sürülmüştür[7].

Bu yaklaşımlarda, toplumsal cinsiyetin "inşa edilmiş" bir kavram olduğu fikri, özellikle bireylerin davranışları, hareketleri ve alışkanlıkları aracılığıyla sürekli olarak yeniden üretilebileceği öne sürülmektedir. Zira toplumsal cinsiyetin, biyolojik cinsiyetten bağımsız bir kimlik olarak toplumun beklenti ve normları doğrultusunda sabit veya doğuştan gelen bir kimlik olmadığını, toplumsal ve kültürel dinamikler doğrultusunda sürekli bir değişim içinde olduğu savunulmaktadır. Öte yandan Queer teori, modern toplumsal cinsiyet teorilerinin en radikal ve etkili unsurlarından biridir. Bu teorinin temel amacı, kadın-erkek yapısının eleştirisini yapmak ve cinsiyet kimliğinin daha geniş ve akışkan bir spektrum olduğunu savunmaktır. Bu teori, özellikle toplumsal cinsiyetin tarihsel olarak nasıl şekillendiğini ve güç ilişkileri içinde nasıl kurulduğunu inceleyerek, bireylerin kendilerini "kadın" ya da "erkek" gibi sabit kimliklerle sınırlamadan ifade edebileceklerini öne sürer. Queer teori, bu noktada geleneksel cinsiyet normlarını bir tür baskı aracı olarak görerek ve bireysel özgürlüğün önünü açmayı hedeflediğini iddia etmektedir.

Anlaşılacağı üzere bu toplumsal cinsiyet teorilerinin aile yapısını tehdit ettiği, toplumsal düzeni bozduğu ve bireyleri doğal rollerinden uzaklaştırdığı görülmektedir. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet teorilerinin, biyolojik cinsiyet ve cinsiyet rolleri arasındaki bağlantıyı tamamen reddetmeleri bilimsel olarak da eleştiri almaktadır. Bütün bu uç yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olan günümüzün aile yapısında ortaya çıkan yeni durumlar üzerinde durmakta yarar vardır. Bilindiği gibi geleneksel aile yapısında, kadın ve erkek arasındaki roller genellikle belirgindi. Erkekler evin ekonomik sağlayıcıları ve dışarıdaki dünyanın temsilcileri olarak kabul edilirken, kadınlar daha çok evin içindeki bakım, çocuk yetiştirme ve duygusal destek sağlayan kişilerdi. Ancak toplumsal cinsiyet eşitliği hareketi, kadınların ve erkeklerin bu geleneksel rollere sıkışıp kalmalarının hem bireylerin özgürleşmesini engellediğini hem de toplumun potansiyelinden tam olarak faydalanmasına olanak tanımadığını savunarak bu rolleri küçümseyen bir

[7] Naz Hıdır, "Judith Butler ve Queer Olmayan Bir Feminizmin İmkânsızlığı Üzerine", *KaosGL Dergi*, Sayı*: 138*, 2014, ss. (18- 23).

yaklaşım ortaya koymaktadırlar. Özellikle Feminist hareketler ailenin kadın ve erkeklerin geleneksel olarak belirlenen rolleri doğrultusunda cinsiyet rollerine uygun davrandıkları ve böylece birbirlerini tamamladıkları uyumlu bir toplumsal birim olarak görmeyi reddetmişlerdir. Onlara göre aile her zaman uyumlu ilişkileri barındıran birliktelikler olmadığı gibi eşitsizliklerin yaşandığı ve ataerkil ideolojiye dayalı olarak erkelerin kadınlara egemen, kadınların da erkelere tabi oldukları bir birim olarak varolagelmiştir[8]. Anlaşılacağı üzere günümüzde bütün bu eleştirel yaklaşımların ortaya çıkmasında etkili olan etkenler kadın hareketlerini destekleyen bir vasatın oluşmasına da katkı sunmaktadır.

Bu bağlamda günümüzde hayatın doğal akışına bağlı olarak gerçekleşen bir takım pratik gerekçelerden de söz edilebilir. Kadınların iş gücüne daha fazla katılımı, erkeklerin daha fazla ev içi sorumluluk üstlenmesi ve toplumsal cinsiyet rollerinin giderek daha esnek bir hale gelmesiyle birlikte, bu geleneksel roller sorgulanmaya başlanmıştır. Bu dönüşüm, ailenin içindeki güç dengelerini değiştirirken, aynı zamanda kadın ve erkek kimliklerini yeniden tanımlamayı gerektirmektedir. Günümüzde kadın ve erkek kimlikleri, yalnızca biyolojik farklılıklar değil, aynı zamanda kültürel, toplumsal ve psikolojik faktörlerle şekillenen dinamikler olarak görülmektedir. Bu nedenle kadınlar, sadece evdeki bakım görevlerini üstlenen bireyler olmanın ötesine geçerek, kariyer sahibi, ekonomik bağımsızlık kazanan, sosyal ve siyasi alanlarda aktif bireyler olarak görünür olmaktadırlar. Bu dönüşüm, kadınların ailedeki rollerini genişletirken, aynı zamanda toplumdaki algılarını da değiştirmiştir. Kadınların ev dışındaki alanlarda daha görünür hale gelmesi, onları geleneksel anne ve eş rollerinin ötesine taşımakta, ancak bu bazen aile içindeki dengeyi bozan bir "anlam kaybı"na da yol açabilmektedir. Öte yandan erkekler de benzer şekilde geleneksel ekonomik sağlayıcı rollerinden daha fazlasını üstlenmeye başlamışlardır. Evde çocuk bakımı, yemek yapma ve diğer ev içi görevlerde daha aktif rol almaktadırlar. Ancak, bu değişim bazen erkeklerin kimliklerinde belirsizliklere yol açabilirken, evdeki bu yeni sorumluluklar, onları toplumsal olarak daha az "erkeksi" olarak algılayan eski normlarla çatışabilmekte ve aile içindeki bu yeni rollerin, erkeklerin iş gücündeki ekonomik sorumluluklarıyla nasıl dengeleneceği konusunda soru işa-

[8] Yıldız Ecevit, "Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç", *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*, Ed. Yıldız Ecevit; Nadide Karkıner, Anadolu Üniversitesi Yay., Eskişehir 20110, s. 7.

retlerine yol açabilmektedir. Bu durum toplumsal cinsiyetin daha esnek hale gelmesi, aile içindeki rollerin sınırlarını belirsizleştirebilir ve bu da anlam kaybına yol açabilir. Toplumsal normlar, bireylerin kimliklerini şekillendiren güçlü faktörlerdir ve bu normların hızla değişmesi, bireylerin geleneksel kimliklerini kaybetmelerine veya bulmalarına engel olabilmektedir. Kadınların ve erkeklerin aile içindeki görev ve sorumlulukları değiştikçe, kimliklerinin nasıl tanımlanacağı ve bu kimliklerin toplumsal kabul görüp görmeyeceği belirsizleşebilmektedir. Bütün değişimlerin en büyük etkiyi aile düzeninin sarsılmasında hissettirdiği görülmektedir. Sonuçta geldiğimiz noktada çekirdek ailenin de parçalandığı, evlilik olmadan birlikte yaşayanların çoğaldığı, daha fazla boşanma ve yeniden evlenenlerin sayısının arttığı ve evlilik dışı çocuk sayısının arttığı bir noktaya ulaşılmıştır[9].

Cinsiyet Normlarının Erozyonu ve Bireylerin Kimlik Arayışları

Geleneksel cinsiyet normları, kadınlar ve erkekler için belirli roller ve beklentiler içerir. Ancak günümüzde, bu kalıpların geçerliliği sorgulanmakta ve bireylerin cinsiyet kimliklerini toplumsal normlardan bağımsız olarak inşa etme süreci hız kazanmaktadır. Bu değişim, bireylerin kendilerini daha özgün biçimlerde tanımlama heveslerinden dolayı bu yeni kimlik arayışlarını etkileyen çeşitli meydan okumaları da beraberinde getirmektedir. Cinsiyet normlarının erozyonu, bireylerin kendilerini geleneksel normlara karşıt olarak tanımlamalarıyla birlikte kimlik arayışlarını toplumla çatışma boyutuna varan bir dönüşümle sonuçlanmaktadır.

Cinsiyet normlarının erozyonu, toplumsal cinsiyet rollerinin belirgin sınırlarının bulanıklaşması anlamına gelir. Örneğin, kadınlardan "nazik ve uysal" olmalarının beklendiği, erkeklerin ise "güçlü ve dayanıklı" olması gerektiği inancı, günümüzde daha fazla birey tarafından sorgulanmaktadır. Bu normların aşınması, kadınların ve erkeklerin daha önce cinsiyetleriyle ilişkilendirilmeyen mesleklerde yer almalarına, farklı toplumsal rolleri üstlenmelerine ve ilgi alanlarını kendi kimliklilerini zorlayacak şekilde genişletmelerine neden olmaktadır.

Bu dönüşüm, özellikle eğitim, iş dünyası ve popüler kültür gibi alanlarda belirginleşmiştir. Kadınların teknoloji ve mühendislik gibi alanlarda daha fazla temsil edilmesi, erkeklerin ise bakım ve hizmet

[9] Bryan S. Turner, *Klasik Sosyoloji*, Çev. İdil Çetin, İletişim Yay., İstanbul 2014, s. 377.

sektörlerinde aktif bir şekilde yer alması, geleneksel cinsiyet normlarının sınırlarını aşan bir anlayışı ortaya çıkarmaktadır. Geleneksel normların bu şekilde aşınması, cinsiyetin sosyal inşasının sorgulanmasına ve bireylerin kimliklerini yeniden tanımlama arayışına yönelmesine yol açmaktadır. Bu çoğulcu kimlik anlayışı, bireylerin kendilerini sadece kadın ya da erkek olarak değil, çok çeşitli toplumsal cinsiyet kimlikleri içinde tanımlayabilmelerine yol açmaktadır. Üstelik bütün bunlar kimlik arayışında çoğulculuk ve özgürlük olarak sunulmakta, özellikle genç nesiller arasında bireylerin kimliklerini kendi isteklerine ve yaşam deneyimlerine göre belirleyebileceği bir alan olarak kodlanmaktadır. Bütün bunlar gençleri, kendi doğal cinsiyetlerini zorlayan, özgür ve özgünlük hevesiyle farklı cinsiyet arayışına yönelten deneyimlerin tuzaklarında bunalımlı bir mecraya yöneltmektedir. Öte yandan bütün bunlarla birlikte toplumsal cinsiyet normlarının aşınmasının yarattığı belirsizlik ciddi tepkiler ve dışlanmayla birlikte durumu daha da çekilmez hale getirebilmektedir. Zira popüler kültürün araçları olarak medya film, dizi ve sosyal medya toplumsal cinsiyet rollerini sorgulayarak cinsiyet normlarının aşınması ve bireylerin kimlik arayışına yönelmesinde etkili araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu platformlarda çarpık cinsiyet yönelimlerine sahip bireylerin deneyimlerine yer verilmesi, gençlere yeni kimlik arayışlarında yalnız olmadığı hissini vererek adeta onları bu çarpık deneyimlere teşvik etmektedir.

Aile Yapısının Toplumsal Cinsiyet Tartışmalarından Etkilenerek Dönüşmesi: Evlilik, Ebeveynlik ve Aile Kavramlarının Değişimi

Aile yapısının toplumsal cinsiyet tartışmalarından etkilenerek dönüşmesi, son yıllarda hızla değişen toplumsal normların, bireylerin cinsiyet rollerine dair anlayışlarını ve aile içindeki dinamikleri köklü bir şekilde şekillendirmesiyle önemli bir toplumsal fenomen haline gelmiştir. Geleneksel aile yapıları, erkek ve kadın rollerinin belirgin bir şekilde birbirini tamamlayıcı şekilde tanımlandığı, evliliğin genellikle cinsiyet rollerinin belirgin bir şekilde bölündüğü bir düzeni ifade eder. Ancak günümüzde toplumsal cinsiyet eşitliği, cinsiyet kimlikleri ve aile içi güç dinamikleri üzerine yapılan tartışmalar, bu yapıları dönüştüren sarsıcı faktörler arasında yer almaktadır. Geleneksel evlilik anlayışı, çoğunlukla erkek ve kadının belirli, birbirini tamamlayan rollerle tanımlandığı, evliliğin hem sosyal hem de ekonomik anlam-

da toplumun temel birimi olarak kabul edildiği bir yapıyı ifade eder. Ancak modern toplumsal cinsiyet tartışmaları, bu yapıyı sorgulamış ve evliliğin anlamını yeniden şekillendirmiştir. Türk toplumunda kadının geleneksel rolleriyle çatışan yönelimlerin ortaya çıkardığı yeni sorunlar şu şekilde betimlenmektedir: "Kadınlar, evlilik kurumunun geleneksel rollerine göre eğitiliyor. Yaşadıklarının farkına vararak ve kendi ezberini bozarak yine kendine özgü roller yaratmak üzere harekete geçen kadın iki türlü bir yabancılaşma yaşıyor. Yaşamı "fedakâr anne" ve "eş" gibi ezberlerle kurgulanan kadın hem yeni bakış açısıyla kurguladığı kendi yaşam tarzına hem de içinde bulunduğu topluma karşı yabancılaşıyor. Bu süreç; kadının kendi ezberini bozması ve yine kendi oluşturduğu modelle toplumun ezberini değiştirmesi şeklinde gelişiyor. Geleneksel toplum yapısı, bu yapıyı reddeden kadını hayatın farklı alanlarında dışlıyor ve ona engeller koyuyor.[10]"

Öte yandan LGBT+ hareketi ve cinsiyet eşitliği savunuculuğu, evliliğin belirgin cinsiyet rolleri üzerinden kadın erkek ilişkisine dayalı bir kurumu olma zorunluluğunu sorgulayacak noktaya varmıştır. Bu, aynı zamanda normal evlilik yapısında da kadınların ve erkeklerin evlilikte daha eşit haklara sahip olmasını teşvik ederek cinsiyet rollerinin evlilik içindeki geleneksel dağılımını da sarsmıştır. Öte yandan evliliği bir zorunluluk olarak görmeyen bireyler, birlikte yaşama, evlilik dışı ilişkiler veya tek ebeveynli aile gibi alternatif aile yapılarını tercih etmeye yönelik bir anlayışı dillendirmeye başlamıştır. Bu değişim, toplumsal normların erozyonunun bir sonucu olarak, evliliği ve aileyi sarsacak daha esnek ve bireysel tercihlere dayalı bir yapıya dönüştürmüştür. Bu noktada feminist hareketlerin etkisi, kadınların ekonomik bağımsızlık kazanması ve boşanma oranlarının artması tek ebeveynli ailelerin ortaya çıkmasına da neden olacak birtakım gelişmelere yol açmaktadır. Benzer şekilde bu etkilerin İslam dünyasında da sekülerleşmeyle birlikte modernleşmeyi destekleyen bir etki yarattığı görülmektedir: "Müslüman feministler, modernlikle karşılaşırken Müslüman toplumlarının devam eden değişim, reform ve gelişiminin kaçınılmaz ve olumlu bir cüzü olarak görünmektedirler. Kısa vadede Müslüman feministler bazıları için feminizmin bir tür İslami1eşmesi olarak hizmet edebilirler. Uzun vadede ise açık tartışma ve müzakerelere müsaade eden ve himaye eden bir toplumda Müslüman feminiz-

[10] Nilgün Yıldırım, "Toplumsal Cinsiyet ve Aile-Din-Toplum", *Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*, Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği, İstanbul 2007, s. 50.

mi (Hristiyan feminizminin yaptığı gibi) İslam toplumlarının modernleşmesini ve sekülerleşmesini kolaylaştırabilir"[11].

Geleneklerin Gelecekteki Varlığı: Geleneksel Anlamların Kaybolup Kaybolmayacağı

Geleneklerin gelecekteki varlığı, toplumsal değişimlerin hızlandığı ve kültürel normların sürekli evrim geçirdiği bir dönemde oldukça önemli ve tartışmalı bir konudur. Gelenekler, genellikle toplumların tarihsel, kültürel ve toplumsal hafızalarını taşır ve belirli normlar, ritüeller ve değerler etrafında şekillenir. Ancak, hızla değişen toplumsal yapılar, küreselleşme, teknolojik ilerlemeler ve toplumsal cinsiyet eşitliği gibi dinamikler, geleneksel anlamların kaybolmasını ya da evrilmesini zorlamaktadır. Bununla birlikte, bazı gelenekler, toplumsal yapının bir parçası olarak yeni formlarda varlıklarını sürdürebilir veya evrimleşerek yeni biçimler alabilmektedir. Ancak günümüzde küresel düzeyde modernleşmeci eğilimlerin baskın ve yaygın bir güç olarak etkinliği, belirleyiciliğini sürdürmektedir. Öte yandan buna bağlı olarak popüler kültür ve medyada oluşan yeni içeriklerin de bu eğilimin yaygınlaşması ve güçlenmesi açısından güçlü bir destek verdiği görülmektedir. Dolayısıyla aslında burada geleneksel yapılardan değil de modern etkilerle oluşan farklı ya da özü boşaltılmış anlam kaybına uğramış yeni tarzlardan bahsetmek daha doğru olsa gerektir. Yaşayan canlı metafizik bir hakikat iddiası olmayan bir toplumun bu tür gündelik akışların rüzgarında sallanması kaçınılmaz görünmektedir. Esasen geleneksel toplumlarda yaşayan sürdürülebilir bir gelenek varlığını hep bu metafizik öze borçludur. O öz ortadan kalktığında geleneklerin de özü bozulur ve sadece kabuğu ayakta kalır. Bu kabuk da uzun süre varlığını sürdürebilir. Ancak kendisini özüne uygun olarak yenileyemediği için yaşayan ölü durumuna düşebilir. Metafizik öz yaşadığı müddetçe yeni bir toplum kendi geleneğini ayakta tutabilir yeniden üretebilir ya da yozlaşan kısımlarını düzleterek yoluna devam edebilir. Ancak bu öz kaybolduğunda, ona kendi kimliğini verecek asıl merkez kaybolduğu için geleneğin geçirdiği değişimler, moda kültürlerin ya da günümüzde yaşandığı şekliyle modern değerlerin taklidiyle kendi hakikat evreninden tamamen uzaklaşmayla sonuçlanacak bir aşamaya ulaşılmış olur.

[11] Nayereh Tohidi, "İslami Feminizm Tehlikeleri ve Ümit Vaad Eden Unsurları", Çev. İhsan Toker, *AÜİFD XLV*, Sayı: 11, Ankara 2004, s. 289.

Ortaya konulan bu genel çerçeve ve yaklaşımı aile içindeki cinsiyet roller açısından değerlendirmek mümkündür. Bilindiği gibi geleneksel aile yapısında ailenin bütün bireyleri kendine ait rolleri gönüllü olarak benimsedikleri ve yerine getirdikleri hazır davranış kalıplarına sahip olarak hayatını sürdürmekteydi. Öyle ki bunlar ailenin kurulmasındaki evlilik öncesi hazırlıklardan başlayarak evlilik seremonileri, evlilikle birlikte ailede iş bölümü; kadın, erkek, akraba, komşu ilişkilerine kadar her şeyin hazır bulunduğu ve yaşayarak içselleştirildiği normları kapsamaktadır. Ancak günümüzde bütün bu hayatın akışını kolaylaştıran davranış kalıplarını ve işleri, aileler ya da eşler yeniden oluşturmak kurgulamak zorundadırlar. Ve bunların o kadar kolay olmadığı evlilik aile kurma ve aileyi sürdürme açısından çiftlerin birçok zorlukla karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Tabi burada kapitalist tüketim kalıplarının devreye girerek hazır modeller sunduğu durumlar vardır. Ancak bu da hem seçim açısından hem maddi külfet açsından birçok sorun üreterek yeni ayrılıklara ve kavgalara zemin hazırlayan bir durum ortaya çıkarmaktadır. Geleneksel dünyada bütün bu formalitelerin hazır yerleşik modelleri vardır ve eşler onları kendi özel dünyalarına uyarlayarak işin içinden kolayca çıkabilmekteydiler. Dolayısıyla geleneksel değerlerin ve cinsiyet rollerinin kaybolduğu durumlarda eşler açısından da hayatın yükü bir hayli ağırlaşmaktadır. Adeta eşler hayatın her alanında her şeyi yeniden kurgulamak ve yeni bir düzen kurmak zorunda kalmaktadırlar.

Öte yandan daha önce de belirttiğimiz gibi günümüzde, birçok gelenek olarak tanımlanarak eleştirilen özünden uzaklaşmış bazı uygulamaların varlığı inkâr edilemez. Bunlar arasında kan davaları, koca dayağı, kadına karşı zulüm derecesinde ayrımcı ve kaba davranışlar gibi uygulamalar ilk akla gelenlerdir. Her şeyden önce bu uygulamaların, geçmiş toplumsal yapının periferisinde ortaya çıkan, geleneğin metafizik özüne uzak kalmış alanlarda çıkan arızi durumlar olarak ortaya çıktığı gözden kaçırılmamalıdır. Geleneksel olarak bizim toplumsal yapımızda cinsiyet ilişiklerinin büyük bir nezaket çerçevesinde işlerlik kazandığı da unutulmamalıdır. Öyle ki geçmiş dönemlerde de aile içi ilişkilerde kadınların baskın rolünün görüldüğü birçok durumlar söz konusudur. Osmanlı toplumunda özellikle şehir hayatında kadının cinsiyet rolleri açısından silik bir rol almaktan öte baskın bir karakter olarak resmedildiği birçok örnek bulunmaktadır.

Bilindiği gibi gelenekler, genellikle toplumsal normlarla ve kolektif hafızayla bağlantılı olarak varlıklarını uzun süre koruyabilmektedir. Bu nedenle, modernleşme süreciyle birlikte uzun bir tarihsel süreçte toplumsal normların yavaş yavaş değişmesi geleneklerin de evrilmesini gerektirmiştir. Bizim Batılılaşma süreci olarak da adlandırdığımız bu dönem ikiyüz yılı aşkın bir süreyi kapsadığı için değişimin uzun bir serüveni olduğu aşikardır. Bütün bunlar geleneklerin çok kolay çözülmediğini de bize göstermektedir. Ancak bu süreç, bütün dünyayı etkisine alan modernleşmeyle birlikte bizde de cinsiyet eşitliği ve toplumsal cinsiyet kimliklerinin daha geniş bir spektrumda kabul edilmesi, evlilik, aile yapıları ve kadın-erkek rolleri gibi geleneksel anlayışların değişmesine neden olmuştur. Bununla birlikte bu değişimin toplumun bütününü ya da bütün toplumsal değerleri kapsayacak bir etkiye ulaştığı özellikle bizim toplumsal yapımız göz önünde bulundurulduğunda söylenemez. Zira birçok geleneksel değerin, toplumsal ve kültürel yapının temel taşları olarak varlıklarını koruyabildiğini görmekteyiz. Özellikle aile birliğine verilen önem veya çocukların eğitimindeki geleneksel normlar, toplumsal yapının ayakta durmasını sağlayan unsurlar olarak varlığını sürdürmektedir.

Öte yandan küreselleşmenin ulaştığı boyutlar, kültürlerin bir araya gelmesiyle geleneklerin karşılıklı etkileşimini artırmıştır. Bilindiği gibi küreselleşme, bir yandan, globalleşen dünyada kültürel homojenleşme eğilimleri sonucu geleneklerin aşınmasına yol açabilirken; diğer taraftan yerel geleneklerin küresel sahnede daha görünür hale gelmesini sağlamıştır. Bu durum yerel geleneklerin global platformlarda daha fazla tanınmasına, geleneksel giyim tarzları, yemekler, ritüeller, sanatlar gibi unsurların, küresel çapta ilgi görerek yeniden canlanmasına imkan tanımıştır. Daha önce olumsuz etkisinden söz ettiğimiz dijital medyanın burada geleneklerin kendini ifade etme ve daha geniş kitlelere ulaşarak daha görünür olmasını sağlama açısından katkı sunduğu söylenebilir. Ancak başka bir açıdan da geleneksel normların sorgulanmasına ve modern bir içerikle yeniden yapılandırılmasına da neden olmaktadır. Böylece geleneksel yapılar toplumsal değişimlere uyum sağlayarak geleneklerin kaybolmasından ziyade onların modern hayata entegre edilerek yaşamasını sağlayan bir süreç olarak işleyebilir. Bu durumda geleneklerin özünün ne kadar yaşayacağı ve toplumsal etkisini nasıl koruyacağı gelecek dünyanın yaşayarak göreceği bir tecrübe olacaktır. Bu noktada geleneklerin, toplumların kültürel

kimliğinin, toplumsal yapılarının ve bireylerin değerlerinin bir parçası olarak varlıklarını sürdürmeye devam edeceğini söylemek mümkündür. Modern toplumlar, geleneksel normların sorgulanması ve toplumsal yapıların yeniden şekillenmesiyle, yeni değerler ve normlar oluşturmakta ve bunları benimsemekteyken, bu dönüşüm bazen eski ile yeninin bir sentezini sağlayacak bir yönelimle de kapı açabilir. Zira geleneksel kültürel değerlerin derin kökleri vardır ve kolayca toplumsal hafızadan ve hayattan söküp atılamaz. Geleneklerin kaybolması, bireyler için kimliklerinde bir boşluk ve belirsizlik yaratabilir ve toplumsal bağların zayıflamasına da neden olur. Daha önce çerçevesini çizdiğimiz gibi metafizik öğretisini yaşatan ve ihya edebilen gelenekler, ancak yeni koşullara kendin maneviyatlarını uyarlayarak geleneklerini diriltebilir ve koruyabilirler.

Sonuç

Anlaşılacağı üzere cinsiyet tartışmalarının toplumsal cinsiyet rolleri, geleneksel anlamlar ve normlar üzerinde kalıcı etkiler oluşturacağı inkar edilemez bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır. Toplumsal cinsiyet, yalnızca biyolojik bir özellik değil, aynı zamanda bireylerin toplum içinde nasıl davranmaları gerektiğine dair belirli sosyal, kültürel ve psikolojik beklentileri de içerecek bir genişlikte bu tartışmalarda yer almaktadır. Cinsiyet rolleri, erkeklik ve kadınlık gibi ikili kategorilere dayalı olarak şekillenir ve toplumlar tarafından sabit ve belirli biçimlerde tanımlanır. Ancak son yıllarda cinsiyetle ilgili tartışmalar, bu geleneksel normların sorgulanmasına ve toplumsal yapının kökten etkilenmesine yol açmaktadır.

Gelenek ve toplumsal cinsiyet normlarının gelecekte nasıl evrimleşeceğine dair değerlendirme yapmak, toplumsal değişim, kültürel dönüşüm ve küresel eğilimleri dikkate almayı gerektirmektedir. Son yıllarda yaşanan gelişmeler, toplumsal cinsiyetin, kültürel normların ve geleneklerin evrimsel süreçlerinin nasıl şekilleneceğine dair bazı ipuçları sunmaktadır. Bu süreci etkileyebilecek başlıca faktörler arasında teknolojik yenilikler, toplumsal hareketler, eğitimdeki değişiklikler, küreselleşme ve bireysel kimliklerin daha esnek bir biçimde tanımlanması yer almaktadır.

Feminist hareketler, LGBTQ+ hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği savunuculuğu, geleneksel cinsiyet normlarının, biyolojik olmayan,

daha çok kültürel ve toplumsal bir yapının sonucu olduğunu savunmaktadırlar. Ancak bu yaklaşımların geleneksel cinsiyet anlayışlarının biyolojik yapıyı dikkate almakla birlikte dini ve kültürel birikimin etkisiyle toplumsal kabuller olarak şekillendiğini bilmezden gelen bir yaklaşımla konuya yaklaştıkları görülmektedir. Öte yandan bu yaklaşımlar, biyolojik yapıyı göz ardı etmekle kalmamakta onu tamamen yok sayan bir kargaşaya ve sonuçta kimlik bunalımına yol açacak bir sürece yol açmaktadır. Bu tartışmalar, insanların geleneksel anlam sistemleriyle bağlarını koparmalarına ve yeni bir anlam arayışına girmelerine yol açarken bu belirsizlik, bireylerde kimlik arayışına, toplumsal bağların zayıflamasına ve toplumsal uyumsuzluklara neden olmaktadır. Dolaysıyla kimlik inşasında yaşanan kırılmalar, toplumsal cinsiyet rollerinin, geleneksel aile yapılarına dayalı normların ve kültürel değerlerin sorgulanmasıyla birlikte bireylerin toplumsal yapılarla uyumunu zorlaştıran bir süreci ortaya çıkarmaktadır.

Geleneksel aile yapıları, moderniteyle birlikte önemli bir dönüşüm yaşamaktadır. Çekirdek aile anlayışından daha esnek aile yapıları, tek ebeveynli aileler veya evlenmeme gibi yeni yaşam biçimleri giderek daha yaygın hale gelmiştir. Modernleşmenin küreselleşmeyle birlikte yalgınlık kazanması toplumsal cinsiyet, kültür ve kimlik anlayışlarını daha esnek hale getirmiş ve bireysel özgürlük ve eşitlik arayışı neredeyse bir kimliksizleşme eğilimini destekler noktaya ulaşmıştır. Ancak tersi bir yönelimle geleneklere sarılma eğilimi de canlandığı için toplumların bu gerilimi nasıl yöneteceği gelecekteki toplumsal yapının şekillenmesi açısından belirleyici olacaktır. Burada modernliğin dönüştürücü ve buharlaştırıcı etkisinin geleneklerin gücünü geniş ölçüde zayıflatmaya devam edeceği öngörülebilir. Metafizik özüne dönme kabiliyeti olan bir geleneğin kendini diriltme ve modern değerleri dönüştürme ya da kendi bünyesine uyarlama açsından bir imkan olabilir. Ancak günümüzde bu yöndeki belirtilerin cılız kaldığı söylenebilir. Dolayısıyla gelenekler aile hayatında ve cinsiyet tartışmalarında olumlu yönleriyle gündeme gelmekten çok bir ayak bağı olarak görülmeye devam etmektedir. Bu bakımdan geleneksel normların sorgulanması, bireylerin değerlerine dair belirsizliklerin artması, toplumsal cinsiyet rolleri gibi kavramların yeniden şekillenmesi gibi olgulara bağlı olarak da toplumda meydana gelen belirsizlik ve gerilim anlam erozyonunun ortaya çıkmasını tetiklemektedir. Böylece bu erozyon bireylerin kendilerini nasıl tanımlayacakları açısından kültürel bir boşluğun doğmasına zemin hazırlamaktadır.

Kaynakça

Burke, Edmund, "Gelenekselcilik", Der. Jhon Kekes, Çev. Bilal Canatan, *Muhafazakâr Düşünce*, Yıl: 1, Sayı: 3, 2005, ss. 11-28

Çelik, Celaleddin; ŞAHİN, İlkay, "Kadın Dindarlığı: Bir Paradoksun Söyledikleri", Toplum Bilimleri, Sayı: 1-3, 2006-2009, ss. 141-166.

Çokoğullar, Emel, "Popülist İtirazlar, Cinsel Tehditler ve Aileye Dönüş Çağrıları: Toplumsal Cinsiyet Karşıtlığı", Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı: 9, 2022, ss. 82-89.

Durkheim, Emile, *Toplumsal İşbölümü*, Çev. Özer Ozankaya, Cem Yay., İstanbul 2006.

Ecevit, Yıldız, "Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç", *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*, Ed. Yıldız Ecevit; Nadide Karkıner, Anadolu Üniversitesi Yay., Eskişehir 2010, ss. 3-30.

Hıdır, Naz, "Judith Butler ve Queer Olmayan Bir Feminizmin İmkânsızlığı Üzerine", *KaosGL Dergi*, Sayı*: 138,* 2014, ss. 18- 23.

Tohidi, Nayereh, "İslami Feminizm Tehlikeleri ve Ümit Vaad Eden Unsurları", Çev. İhsan Toker, AÜİFD XLV, Sayı: 11, Ankara 2004, ss. 279-289.

Turner, Bryan S., *Klasik Sosyoloji*, Çev. İdil Çetin, İletişim Yay., İstanbul 2014.

Yıldırım, Nilgün, "Toplumsal Cinsiyet ve Aile-Din-Toplum", *Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*, Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği, İstanbul 2007, ss. 49-56.

Yılmaz, Hüseyin, *Din ve Dindarlık*, Hikmetevi Yay., İstanbul 2014.

Yılmaz, Hüseyin, *Ezelî Hikmet ve Dinler Dinler Tarihinde Tradisyonel Perspektif*, İnsan Yay., 2.b, İstanbul 2018.